

РОЗДІЛ XI. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341:324.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.85>

ДОГОВІР ПРО СТВОРЕННЯ КОНСТИТУЦІЇ ЄВРОПИ ЯК ЕТАП У ПОГЛИБЛЕННІ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Дір І.Ю.,

Надзвичайний і Повноважний Посол України,

Заслужений юрист України,

кандидат юридичних наук, доцент,

докторант ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9829-4294>

ihor.dir@uzhnu.edu.ua

Дір І.Ю. Договір про створення Конституції Європи як етап у поглибленні інтеграції держав-членів Європейського Союзу.

У статті узагальнено проаналізовано передумови створення Конституції Європейського Союзу. Зокрема, було розглянуто чинники, що сприяли її появі. Так, виявлено, що за результатами саміту, на якому було прийнято рішення про розроблення проекту Конституції, утворили Європейський Конвент. Його створення передбачало завершення інституційної реформи, основна мета якої полягала у визначенні майбутнього Європи: розподіл повноважень між державами-членами, розгляд договорів ЄС, роль національних парламентів, а також статус Хартії основних прав. Крім того, у статті узагальнено представлена структура Конституції. Також проаналізовано Договір про створення Конституції Європи, який мав стати основою майбутньої Конституції. Було визначено, що майбутня Конституція складалася з преамбули, чотирьох частин, протоколів та додатків. У статті також було досліджено, що від імені держав Договір підписували переважно уповноважені представники країн, серед яких переважну більшість становили прем'єр-міністри або міністри закордонних справ. На додачу, визначено, що процес ратифікації Договору був тернистим. Було проаналізовано, що Європейський Парламент проголосував на підтримку впровадження Конституції. Переважна більшість парламентів держав-членів, відповідно до процедури ухвалення договорів прийнятої у цих державах, ратифікували Договір шляхом голосування у своїх парламентах. Було також досліджено основні передумови, які стали на перешкоді прийняття Конституції. Зокрема, виявлено основні держави, які вирішили провести референдум, що стосувався ратифікації Договору. Крім того, було визначено країни, де громадяни, за результатами проведеного референдуму, проголосували проти ухвалення Конституції, а також ті, де громадяни висловилися за.

Також було проаналізовано, що після результатів референдуму у Франції та Нідерландах лідери Євросоюзу прийняли рішення взяти паузу та створили робочу групу, яка розробить наступні кроки щодо прийняття Конституції. У статті також було визначено, що за результатами діяльності було вирішено створити новий договір, який ґрунтувався на Договорі про створення Конституції.

Ключові слова: Європейський Союз, Конституція, договір, держава-член, ратифікація, референдум, міжурядова конференція.

Dir I.Yu. The Treaty Establishing a Constitution for Europe as a stage in deepening the integration of the European Union member states.

The article generally analyses the prerequisites for the creation of the Constitution of the European Union. In particular, the factors contributing to its development were considered. Thus, it was found that following the results of the summit, at which a decision was made to develop a draft Constitution, the European Convention was formed, the creation of which provided for the completion of the institutional reform, the main purpose of which was to determine the future of Europe: the distribution of powers between the member states, the review of the EU treaties, the role of national parliaments, as well as the status of the Charter of Fundamental Rights. In addition, the article summarizes the structure of the Constitution. The Treaty on the Creation of the Constitution of Europe, which was supposed to become the basis of the future Constitution, was also analysed. It was determined that the future Constitution consisted of a preamble, four parts, protocols, and annexes. The article also explored that the Treaty was signed on behalf of the states mainly by the plenipotentiaries of the state, among whom the vast majority were prime ministers or foreign ministers. In addition, it was determined that the process of ratification of the Treaty was thorny.

It was analysed that the European Parliament voted to support the implementation of the Constitution. Most of the parliaments of the member states, in accordance with the treaty ratification procedure adopted in the state, ratified the Treaty at the level of voting in the state parliament. The main prerequisites that stood in the way of the adoption of the Constitution were also investigated the main states that decided to hold a referendum on the ratification of the Treaty were identified. In addition, it was determined the states in which the citizens voted against the adoption of the Constitution because of the referendum, as well as those states where the citizens spoke in favour. It was also analysed that after the results of the referendum in France and the Netherlands, the leaders of the European Union decided to take a break and created a working group that will develop the next steps regarding the adoption of the Constitution. The article also determined that based on the results of the activity, it was decided to create a new agreement based on the Agreement on the Creation of the Constitution.

Key words: European Union, Constitution, treaty, member state, ratification, referendum, intergovernmental conference.

Постановка проблеми. Європейський Союз у своїй еволюції як інтеграційного угруповання пройшов певний етап розвитку: від об'єднання у рамках Європейської спільноти з вугілля і сталі до політичного союзу. Відповідно на кожному із етапів поставала необхідність розроблення нових договорів, у яких визначалися особливості функціонування Євросоюзу. Одним із таких договорів став Договір про створення Конституції Європи, який мав ознаменувати новий вектор розвитку ЄС, проте держави-члени так і не змогли дійти консенсусу у питаннях його ратифікації, що стало однією із перших серйозних проблем, перед якими постав альянс.

Стан опрацювання цієї проблематики досліджувався багатьма українськими науковцями, серед яких В. Авраменко, М. Берестенко, О. Гладенко, М. Калашніков, В. Корнієнко, К. Куркудим, П. Мартиненко, Р. Петров, О. Полюх, Б. Стецюк, Л. Чекаленко тощо, а також ряду закордонних науковців Ц. Баренройтер, Л. Білазівіч, Дж. Вейлер, С. Де Вресе, М. Глейснер, С. Елден, Е. Еріксен, А. Менендес, М. Мадуро, Ф. Обернхубер, Дж. Пентер, Дж. Піріс, Дж. Фоссум, Дж. Хабермас, А. Хуррелман, А. Шук та ін.

Метою статті є комплексний аналіз передумов та основних етапів розробки проекту Конституції Європейського Союзу, а також основних чинників, які стали на перешкоді її ратифікації державами-членами Євросоюзу.

Виклад основного матеріалу. Вперше про необхідність розробки проекту Європейської Кон-

ституції заговорили на зустрічі Ради Європейського Союзу, яка відбулася в Лаекені 14-15 грудня 2001 року. За результатами саміту було утворено Європейський Конвент. Його створення передбачало завершення інституційної реформи, основна мета якої полягала у визначенні майбутнього Європи: розподіл повноважень між державами-членами, розгляд договорів ЄС, роль національних парламентів, а також статус Хартії основних прав [1].

Європейський Конвент очолив колишній президент Франції Валері Жискар д'Естен. Крім того, до її складу також увійшли 2 віце-голови, 15 очільників держави чи уряду держав-членів, 30 членів національних парламентів (по 2 з кожної держави), 16 членів Європейського Парламенту та 2 представника Європейської Комісії. Пізніше також до її складу запросили 9 представників з держав-кандидатів на вступ до Євросоюзу. Робота Європейського Конвенту тривала з 28 лютого 2002 року по липень 2003 року [2].

За результатами роботи Європейського Конвенту наприкінці 2002 року уже був готовий проект Конституції Європейського Союзу, який став основою Договору про створення Конституції Європи. Першу частину, яка складалася з 59 статей, а також Другу частину, що містила 54 статті, було представлено на саміті Ради ЄС у Салоніках, який проходив 19-20 червня 2003 року [3].

Частина третя (338 статей) та Частина четверта (10 статей) були представлені на Міжурядовій конференції під керівництвом Президента Італії, яка проходила 18 липня 2003 року в Римі [4]. Проте, після тривалих переговорів кінцевий текст так і не був прийнятий через суперечки, що виникли щодо положень, які стосувалися голосування кваліфікованою більшістю. Остаточний текст Договору був прийнятий на Міжурядовій конференції під керівництвом Президента Ірландії, яка проходила через рік: 18 червня 2004 року [5].

Узгоджений Договір складався з преамбули, чотирьох частин (нумеровані римськими цифрами) і 36 протоколів. Крім того, Договір також має 2 додатки та 41 декларацію, прийняті на Міжурядовій конференції в Ірландії. У загальному Договорі містить 448 статей. Договір має наступну структуру:

- Преамбула
- Частина I – Визначення та цілі Європейського Союзу
- Частина II – Хартія основних прав Союзу
- Частина III – Політика та функціонування Союзу
- Частина IV – Загальні та кінцеві положення
- Протоколи та додатки
- Заключний акт [6].

Урочисте підписання Договору про створення Конституції Європи був підписаний у Римі 29 жовтня 2004 року 53 політичними представни-

ками з 25 держав-членів ЄС. Президенти деяких держав особисто підписали цей Договір. Але у більшості випадків Договір від імені держав підписали уповноважені представники. Переважно це були прем'єр-міністри та міністри закордонних справ.

12 січня 2005 року на засідання Європейського Парламенту відбулося голосування на підтримку Конституції. Так, євродепутати 500 голосів віддали свій голос «за» ухвалення Договору, 137 «проти» та 40 «утрималися» [7]. Пізніше розпочався процес ратифікації, оскільки перед тим, як такий договір у Євросоюзі набере чинності, він має пройти процедуру ратифікації у кожній державі-члені. І це відбувається відповідно до норм, прийнятих у конституціях цих держав.

Проте, варто відмітити, що процес ратифікації Договору був тернистим. Переважна більшість парламентів держав-членів, відповідно до прийнятої ними процедури ухвалення договорів, ратифікували Договір через голосування у своїх парламентах (14 держав-членів ЄС). У деяких державах, таких як Ірландія та Данія, перед ратифікацією договорів, особливо тих, якими вносяться зміни до конституції, проводиться референдум, на якому громадяни голосують за те чи інше питання.

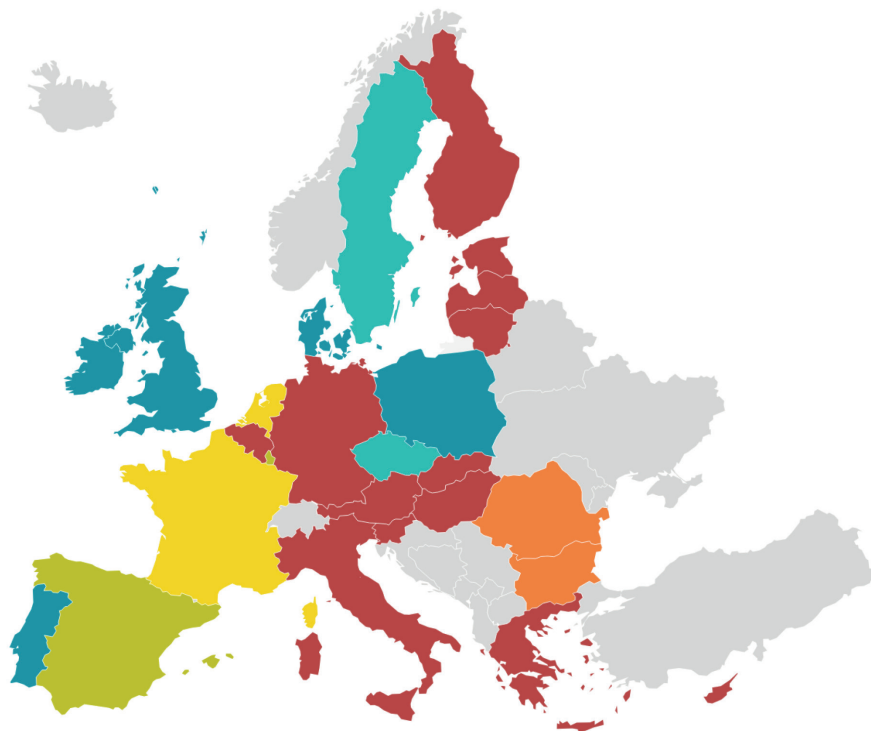
Несподіванкою для всіх стала заява у квітні 2004 року Прем'єр-міністра Великобританії Тоні Блера, який оголосив про намір провести референдум, на якому громадяни висловлять свою думку стосовно даного Договору [8]. Щодо необхідності проведення референдуму також заявили у Франції, Люксембурзі, Нідерландах, Іспанії, Португалії, Данії та Ірландії.

Першою референдум провела Іспанія 20 лютого 2005 року. За результатами референдуму 76% виборців проголосували «за», 24% – «проти» при явці виборців 43% [9].

Уже 29 травня 2005 року референдум пройшов у Франції, де 55% виборців проголосували «проти», а 45% – «за» при явці виборців 69% [10]. Таким чином, Франція першою відмовилася ратифікувати Договір про створення Конституції Європи.

Пізніше на референдумі громадяни Нідерландів також проголосували проти ратифікації Договору. За його результатами 62% виборців проголосували «проти» ратифікації Договору, а 38% виборців висловилися «за», при явці виборців 63% [11]. Проте, на референдумі в Люксембурзі громадяни висловилися «за» ратифікацію Договору. Але ряд інших держав, які також вирішили провести референдум, його просто відмінили (рисунок 1).

■ Ні - результат голосування на референдумі ■ Референдум відмінили ■ Референдум не був проведений
 ■ Так - результат голосування на референдумі ■ Так - результати голосування у парламентах
 ■ Так - умова вступу до ЄС

Created with Datawrapper

Рис. 1. Результати ратифікації державами-членами ЄС Договору про створення Конституції Європи

Джерело: складено автором за [12].

Після результатів референдуму у Франції та Нідерландах лідери Євросоюзу ухвалили рішення взяти паузу та створили робочу групу, яка розробить наступні кроки щодо прийняття Конституції [13]. Пізніше за результатами її діяльності було вирішено створити новий договір, який буде ґрунтуватися на першій та четвертій главі Конституції. Результатом стало підписання Лісабонського договору 13 грудня 2007 року, в основі якого лежить частина Конституції Європи [14].

Висновки. Отже, на початку нового тисячоліття лідери ЄС прийняли рішення про необхідність створення Конституції Європейського Союзу, яка б, у свою чергу, ознаменувала новий інституційний рівень. За досить короткий проміжок часу проект Конституції був розроблений, і представлений у Договорі про створення Конституції Європи, який було затверджено Європейським Парламентом. Конституція складалася з преамбули, чотирьох частин (нумеровані римськими цифрами) і 36 протоколів, у яких детально висвітлювалися положення щодо цілей, функціонування та основних прав у рамках Євросоюзу. Проте, процес ратифікації Договору серед держав-членів ЄС не був однотайним, відповідно Договір так і не набрав чинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. European Council. Presidency conclusions - Laeken, 14 and 15 December 2001. *Official web-site*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/20950/68827.pdf> (date of access: 28.07.2023).
2. European Parliament. The Treaty of Nice and the Convention on the Future of Europe. *Official web-site*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/4/the-treaty-of-nice-and-the-convention-on-the-future-of-europe> (date of access: 28.07.2023).
3. European Commission. Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003 Presidency conclusions. *Official web-site*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_03_3 (date of access: 29.07.2023).
4. Luxembourg Centre for Contemporary and Digital History. The 2003–2004 Intergovernmental Conference. *Official web-site*. URL: <https://www.cvce.eu/en/recherche/unit-content/-/unit/02bb76df-d066-4c08-a58a-d4686a3e68ff/16aa12f1-765e-4a7e-8a9e-0925d591d0f0> (date of access: 29.07.2023).
5. Luxembourg Centre for Contemporary and Digital History. Press release by the Irish Council Presidency (18 June 2004). *Official web-site*. URL: https://www.cvce.eu/en/obj/press_release_by_the_irish_council_presidency_18_june_2004-en-0a549613-af3f-4965-a59a-b8367544bd23.html (date of access: 29.07.2023).
6. Official Journal of the European Union. Treaty Establishing a Constitution for Europe. *Official web-site*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:C2004/310/01&from=EN> (date of access: 29.07.2023).
7. European Parliament. Draft treaty establishing a constitution for Europe (not ratified). *Official web-site*. URL: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/draft-treaty-establishing-a-constitution-for-europe> (date of access: 29.07.2023).
8. Tempest M. Blair confirms EU referendum u-turn. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2004/apr/20/eu-politics6> (date of access: 29.07.2023).
9. BBC News. Spain voters approve EU charter. *BBC News*. URL: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/4280841.stm> (date of access: 29.07.2023).
10. Sciolino E. French Voters Soundly Reject European Union Constitution. *New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2005/05/30/world/europe/french-voters-soundly-reject-european-union-constitution.html> (date of access: 29.07.2023).
11. The Guardian. Dutch say 'devastating no' to EU constitution. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2005/jun/02/eu-politics> (date of access: 29.07.2023).
12. European Observatory of Working. Treaty establishing a Constitution for Europe. *Official web-site*. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial-relations-dictionary/treaty-establishing-a-constitution-for-europe> (date of access: 29.07.2023).
13. Wintour P. EU scraps timetable for ratifying constitution. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2005/jun/17/eu-politics> (date of access: 29.07.2023).
14. Official Journal of the European Union. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007. *Official web-site*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12007L/TXT> (date of access: 29.07.2023).